

RAPPORT # 5

HUMANIORA I SAMHÄLLET

OM BEHOVET AV ETT BREDDAT
SAMVERKANSBEGREPP

humtank

INNEHÅLL:

INLEDNING.....	3
1. ANDRA VIKTIGA INSTANSER - VAD SÄGER DE?	5
SULF	5
Vinnova	6
Styr- och resursutredningen - "Struten"	6
Riksbankens Jubileumsfond - Flexit.....	7
2. TRE LÄROSÄTENS KOMMUNIKATION OM HUMANISTISK SAMVERKAN	9
Södertörns högskola.....	9
Örebro universitet.....	12
Malmö universitet.....	16
Sammanfattande diskussion.....	20
3. FRAMÅTBlickar och rekommendationer	22
Det behövs ett breddat samverkansbegrepp.....	22
Det behövs en samlad och enhetlig terminologi kring samverkan	22
Det behövs finansiering för att samverka, inte om att samverka	23
4. Några konkreta punkter för det fortsatta arbetet.....	24
NOTER.....	26

INLEDNING: RAPPORTEN I KORTHET

Samverkan har blivit ett centralt ledord inom högskolevärlden sedan ett tiotal år tillbaka. Lärosätenas uppgift att bedriva samverkan är fastslagen i högskolelagen. Där bestäms deras huvuduppgift som tvåfaldig, att bedriva utbildning och forskning. Samverkansbegreppet är en utveckling av eller rättare en ersättning för den så kallade tredje uppgiften, att dela med sig av kunskap. I äldre lagstiftning saknas ordet samverkan. Ordet infördes 1996 i ett tillägg till 1992 års högskolelag som fastslog att "högskolorna skall också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet".¹ Tredje uppgiften, forskningsförmedlingen, som har varit och fortfarande är en väsentlig del av många humanistiska forskares verksamhet, kom därefter gradvis att avvecklas. Högskoleverket kunde sålunda 2004 i en rapport konstatera med en centralt placerad rubrik att "Det finns inte en 'Tredje uppgift' samt konstatera att "Det är inte längre relevant att tala om en 'tredje uppgift'".² Ensidig forskningsförmedling ersattes av samverkan, som vilar på ömsesidig nytta. Lärosätena har därmed två uppgifter, i vilka samverkan ska vara integrerad.

Samverkans ställning befästes ytterligare med regeringens forskningsproposition från 2016, *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft*. Propositionen har ett något klivet synsätt på samverkan som framgår redan av undertiteln. Å ena sidan domineras den onekligen av ett starkt nyttoperspektiv som utgår från att forskning ska tillämpas framför allt i syfte att stärka svensk tillväxt och konkurrenskraft. Samverkan ska inte endast lägga grunden för en fortsatt välfärd, utan även för "nya svenska framgångar på globala marknader".³ Med tanke på att universitetens två kärnverksamheter är forskning och utbildning är regeringens ambition att skapa

"starka forsknings-, utbildnings- och innovationsmiljöer" en stark formulering som avslöjar en hel del om synen på universitetens uppgift, särskilt som det på annan plats heter att det kan ske genom "medicinska, naturvetenskapliga och tekniska landvinningar".

Å andra sidan finns vid sidan om denna tillväxtorienterade uppfattning en bredare syn på samverkan i texten, om än mindre pregnant formulerad. Fortsatt välfärd kräver ett hållbart samhälle, och även om "hållbar utveckling" inte hade slagit igenom i svensk ledordsprosa 2016 framgår av propositionen att hållbarhetsaspekterna utgör minst lika stora utmaningar som konkurrenskraften. Regeringen hävdar att humaniora och samhällsvetenskap hittills har underskattats i detta arbete och den betonar att humanistisk och samhällsvetenskaplig samverkan behövs för att möta samhällsproblemen.⁴

Forskningspropositionen är givetvis ett av de dokument som sätter agendan för både vad som sägs och vad som görs i Sverige. Den kan sägas både avspegla och förstärka en allmän samhällsdiskurs, som tydligt kopplar samman samverkan med innovation, tillväxt och konkurrenskraft. Vad humanistisk och samhällsvetenskaplig samverkan består av och vilken samhällsroll den har är mindre tydligt inom denna diskurs. Det finns en intressant diskursiv glidning i inledningen av 2016 års forskningsproposition. Det är svårt att uppleva den som annat än tjugit i sitt bruk av ordet "samverkan" (ordet, i olika sammansättningar, nämns 199 gånger på 167 sidor). Det är först när regeringen ska betona behovet av humaniora och samhällsvetenskap som ordet försvinner för en stund. Regeringen vill stärka humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning, och inser att den historiskt har prioriterats lågt "då dess betydelse för bl.a. kommersialisering och

utveckling av nya varor och tjänster har underskattats”.⁵ Exakt hur underskattningen har gått till klargörs inte. Istället faller texten tillbaka i den klassiska tredje uppgiften: regeringen betonar att humaniora och samhällsvetenskap bidrar till en väsentligt ökad förståelse av samhället och dess utmaningar.

Givet politikens ökade fokus på samverkan har den blivit en central del av lärosätenas kommunikation, både internt och externt. Det har blivit väsentligt, inte endast att bedriva samverkan utan också att underlätta för den, utvärdera den, mäta den och redogöra för den, både inåt i den egna organisationen och utåt till studenter, den bredare allmänheten samt faktiska och tänkbara samverkanspartners. En viktig fråga ur ett humanistiskt och samhällsvetenskapligt perspektiv blir då att se hur olika lärosäten förhåller sig till den bredare samhällsleliga diskursen. Kan det vara så att det finns en risk att den växande betoningen av samverkan leder till en marginalisering av samhällsvetenskap och humaniora? Och om så är fallet – vad kan lärosätena göra åt det? Eller är det tvärtom så, att talet om en allmän tillväxtorienterad diskurs är överdrivet och att lärosätena lyckas förmedla den bredare bild av samverkan som också ryms i forskningspropositionen?

SYFTE OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Syftet med denna rapport är att undersöka hur några svenska lärosäten kommunicerar om humanistisk samverkan. Rapportens ramar sätts av en rad avgränsningar. Eftersom det är en rapport inom Humtanks rapportserie, och eftersom Humtank verkar för att stärka humanioras roll, ligger fokus främst just på *humaniora* och inte på samhällsvetenskaperna, även om samma frågeställningar gäller flera samhällsvetenskapliga områden. Vidare har samverkan här begränsats till samverkan

inom *forskning* och inte inom undervisning. Slutligen har studien avgränsats till tre nyare lärosäten: Malmö universitet, Södertörns högskola och Örebro universitet. Vi har valt att inte diskutera själva den humanistiska samverkan som äger rum vid svenska lärosäten och alla de former den kan ta. Det finns det andra som gör mycket bättre.⁶

Rapportens huvudsakliga resultat är att de utvalda lärosätena inte lyfter fram humaniora som ett samverkande vetenskapsområde. Även om de inte aktivt anammar den rådande tillväxtdiskursen verkar de sakna både ord för och förmåga att redogöra för den humanistiska samverkan som äger rum, och för den nytta den medför i relation till samhällets utmaningar. Om detta beror på lärosätenas kommunikationsstrategier eller på humanisternas eventuella egen oförmåga att berätta om sin verksamhet låter vi vara osagt. Vi pekar dock på att lärosätena kan ha inte endast ett ansvar, utan också ett intresse av, att lyfta fram humanistisk samverkan.

Eftersom samverkan i hög grad blivit ett ledord i diskussionen om högre utbildning och forskning innebär situationen i någon mån en marginalisering av humaniora. Det finns dock studier som visar att det äger rum mycket samverkan inom humaniora. Som denna rapport visar krävs det att lärosätena tänker över hur de väljer att kommunicera om samverkan. Det finns ett behov av ett breddat samverkansbegrepp, och det borde ligga särskilt i de mer humanistiskt orienterade lärosätenas intresse att etablera en diskurs som betonar hållbarhet och samhällsutmaningar och därmed tydligare lyfter fram andra värden än konkurrenskraft och innovation.

1. ANDRA VIKTIGA INSTANSER - VAD SÄGER DE?

SUHF

Sveriges universitets- och högskoleförbund – har skrivit en rapport om samverkan (*Lärosätenas samverkan med det omgivande samhället. Utgångspunkter och principer*, 2018) som betonar behovet av gemensamma, genomtänkta och strategiska synsätt på samverkan.

Utgångspunkten för rapporten är lärosätenas självständiga ställning i samhället, nödvändigheten av ”akademisk frihet, integritet och utrymme för kritisk dialog”.⁷ Rapporten framhåller att ”Politik, näringsliv och samhälle har [...] stora förväntningar på att forskning och högre utbildning skall bidra till hållbar tillväxt och ett gott samhälle”, en formulering som pekar mot forskningspropositionens andra, bredare samverkansbegrepp och på en möjlig spänning mellan SUHF:s utgångspunkt och vissa av politikens, näringslivets och samhällets förhoppningar.⁸

Rapporten går igenom ett antal punkter där den försöker etablera gemensamma hållpunkter för att skapa bättre möjligheter för samverkan på lärosätena. Rapporten är allmänt hållen, men flera punkter är av vikt för humaniora-relaterade frågor. En viktig, om kanske mer abstrakt, hållpunkt är definitionen av samverkansbegreppet. Här poängterar SUHF vikten av en bred definition av begreppet och hävdar att samverkan ska ”inkludera alla sätt att skapa genomslag i samhället” och menar att man måste inse att ”[v]ägarna till nyttiggörande kan vara många, beroende på sammanhang och ämnesområde”.⁹ Dessa formuleringar om samverkan öppnar upp för värdefulla bidrag från humaniora-ämnen.

SUHF betonar även att samverkan och samverkansaktiviteter skiljer sig beroende på den geografiska skala som samverkan görs (lokal, regional, nationell, internationell), vilka partners man samverkar med, och vilken typ av aktivitet som görs. Vi vill också lägga till att samverkansaktiviteterna också skiljer sig beroende på inom vilket ämnesområde samverkan görs. Det finns en mer självklar koppling mellan vissa ämnesområden och det omgivande samhället. Vi vill poängtera att även om kopplingarna till samhället ser annorlunda ut inom humaniora-ämnen är de varken färre eller obetydliga.

Även SUHF:s diskussion om målen med samverkan bidrar till en mer öppen syn på samverkan. Det finns enligt SUHF två mål med samverkan, där det första är att ”bidra till samhällets utveckling” en formulering som rimmar väl med mycket humanioraforskning (jfr nyttiggörande). Det andra målet är att skapa ”kunskapsflöde in i lärosätet”.¹⁰ För att dessa mål ska uppnås, menar SUHF att god samverkan måste kännetecknas av ömsesidighet, ömsesidig nytta, kunskapsutbyten, gemensam utveckling av nya kunskapsområden. Dessa formuleringar rimmar väl med mycket av den forskning och de forskningsinriktningar som finns inom humaniora.

En intressant observation vad gäller humanistisk forskning är också att SUHF menar att finansiering av samverkan bör stärkas genom ökat basanslag, inte genom särskilda satsningar. SUHF påtalar också behovet av långsiktighet vad gäller samverkansinsatser och -strategier. Detta är viktigt men kan lätt hamna i konflikt med att forskningen, inom humaniora och annorstädes, är uppbyggd kring kortare projekt, ofta på tre år.

VINNOVA

Sveriges innovationsmyndighet Vinnova har ett statligt uppdrag att verka för ökad samverkan mellan universitet, näringsliv och organisationer. I en särskild satsning inom ramen för det EU-politiska begreppet Kunskapstriangeln (Forskning – Utbildning – Innovation) finansierar Vinnova 17 olika samverkansprojekt initierade av lärosätena själva, för perioden 2018–2020. Vinnova har med tanke på sitt uppdrag givetvis ett innovationsinriktat fokus. Myndighetens vision är att Sverige ska vara en innovativ kraft i en hållbar värld, en ledande global aktör inom forskning, och ett attraktivt land för investeringar och entreprenörskap.

Genom de olika samverkansprojekten görs dock en generell kraftsamling för att långsiktigt stärka lärosätenas allmänna samverkanskapacitet på ett mer övergripande plan. Flera av projekten är relevanta ur ett humanistiskt perspektiv. Här räcker att nämna några exempel – i beskrivningen av de enskilda lärosätena nedan återkommer vi till flera av projekten, som utgör viktiga delar av deras respektive strategier för samverkan. Dessa projekt har alltså stort inflytande på det konkreta arbetet med samverkan ute i lärosätena. SamSyn – samverkan synliggjord – är ett projekt som syftar till att arbeta fram en vägledande samverkansnomenklatur. PAUS – personalinriktad personrörlighet – syftar till stimulera personrörlighet mellan akademi och andra samhällssektorer oavsett vetenskapsområde. INSA – internationalisering av samverkan – arbetar för att skapa bättre möjligheter för internationella partnerskap och miljöer, och SPETS – Strategiska partnerskap för effektiv och transparent samverkan – syftar till att utöka lärosätenas förmåga att skapa långsiktiga strukturerade partnerskap.

Redogörelsen för lärosätena nedan visar att Vinnovas många projekt har vitaliserat det övergripande arbetet kring samverkan, och pekat på behovet av ett mer systematiskt och konsekvent förhållningssätt, både bland enskilda forskare och inom organ som fakultetsnämnder och universitetsledningar.

STYR- OCH RESURUTREDNINGEN, "STRUTEN"

Regeringens Styr- och resursutredning, *Styrning för starka och ansvarsfulla lärosäten* (SOU 2017:05, känd som "Struten") presenterade i början av 2019 sitt betänkande, *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*. Även om det har en specifik inriktning mot styrning och resursfördelning, tar avsnittet om samverkan och samhällspåverkan upp några aspekter som är viktiga ur ett specifikt humanioraperspektiv.

Rapporten pekar på att politiken historiskt sett har arbetat, nationellt och internationellt, med en "övertygelse om att ökad samverkan kan bidra till en positiv samhällsutveckling". Motsvarande finns en "uppfattning att utbildningens och forskningens kvalitet och relevans stärks genom att på ett strukturerat och ömsesidigt sätt samverka med externa aktörer".¹¹ Betänkandet konstaterar att denna övertygelse har stärkts med den senaste forskningspropositionen.

I rapporten tar man fasta på en formulering i Högskolelagen där idén om nytta starkt kopplas till faktiska forskningsresultat ("verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta") och menar att denna formulering är "för begränsad när det gäller att beskriva högskolans faktiska roll och ansvar att bidra med samhällsnytta i bred mening.

Ett ensidigt fokus på forskningsresultat och information menar vi inte speglar högskolans samlade och faktiska verksamhet". I stället formulerar sig utredarna så att lärosätena bör "samverka med det omgivande samhället och verka för att den kunskap och kompetens som finns vid högskolan kommer samhället till nytta". I denna ändring av formulering ligger behovet att synliggöra den bredd av aktiviteter som ingår i samverkan och samhällspåverkan. De betonar även att "samverkansaktiviteterna, betraktade ur ett lärosätetsperspektiv, kan se olika ut beroende på ämnesområde, utbildningsmix, olika forskningstraditioner och inriktningar, lärosätetsprofil samt vilka omgivande aktörer som finns inom lärosätets verksamhetsområde". Enligt rapporten behöver därför ett styrningssystem ta detta i beaktande, för att inte "avgränsa högskolans samhällsansvar till exempelvis enbart näringslivsutveckling".¹² Dessa aspekter av samverkan pekar på ett behov av att hålla samverkansbegreppet brett och att inte låta samverkan begränsas till idéer om tillväxt, praktisk tillämpning eller produktutveckling. Vidare fokuserar rapporten på styrsystem, uppföljning och bedömning av samverkansinsatser. Slutsatsen, väldigt kort, är att samverkan bör bedömas inom ramen för det redan existerande kvalitetssäkringssystemet.

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND, FLEXIT

Flexit är en projektform finansierad av Riksbankens Jubileumsfond, ämnad att "[b]ygga broar mellan humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning och företag och organisationer utanför universitetsvärlden" samt att "[u]nderlätta kunskapsutbyte och stimulera kontakter så att fler organisationer utanför universitetsvärlden kan se och nyttja kompetensen hos disputerade humanister och samhällsvetare, och vice versa".¹³ Projektformen innebär att

en forskare anställs på en organisation utanför lärosätet i maximalt tre år, och där anställningen innebär 75% forskning och 25% tjänstgöring inom företaget/organisationen. Forskaren fungerar alltså som "in-houseforskare men förväntas behålla och utveckla kontakter med universitetsvärlden."

Ett huvudsyfte med Flexit har varit att "bygga broar mellan humanistisk/samhällsvetenskaplig forskning och näringslivet".¹⁴ De ämnen och institutioner som hittills haft forskare inom Flexit-programmet är dock främst företagsekonomi, genusvetenskap, sociologi, pedagogik, alltså främst samhällsvetenskaplig forskning. Av 28 Flexitanställningar har 3 varit inom ämnesområdet humaniora, till exempel kulturstudier och litteraturvetenskap. Huruvida obalansen har berott på projektformens frutsättningar, eller på att humanisters ovilja eller okunskap om projektet är oklart.

I den senaste utlysningen är flera organisationer med intresse för humaniora med: Stadsledningsförvaltningen, Helsingborg stad, Myndigheten för tillgängliga medier, Kulturförvaltningen, Region Skåne och Riksteatern. I utlysningstexten beskriver dessa organisationer de forskningsområden som intresserar dem, såsom forskning om läsningens villkor i ett jämlikt och demokratiskt samhälle (Myndigheten för tillgängliga medier), forskning om utvecklingsarbete kring kulturella och kreativa näringar: drivkrafter, processer och samspel (Kulturförvaltningen, Region Skåne), forskning om jämlikhetsarbete på, bakom och framför scenen (Riksteatern) och forskning om innovativa processer i offentlig upphandling (Stadsledningsförvaltningen, Helsingborg stad). Flera av dessa forskningsområden måste sägas ha tydlig relevans för humaniora, och flera av organisationerna torde också vara intres-

santa för forskare inom humaniora. Resultatet av denna utlysningssomgång har dock ännu inte kommunicerats.

SAMMANTAGET ANDRA AKTÖRER

Det är tydligt att mycket händer på samverkansområdet. Denna febrila aktivitet pekar på att ett behov av utveckling inom området vid lärosätena har synliggjorts. Stora forskningsfinansierare verkar för att ha en bredd i samverkansbegreppet, både vad gäller samarbetspartners, samverkansaktiviteter och ämnesområden. Det gäller i hög grad även Vinnova genom de olika nationella samverkansprojekten, trots myndighetens tydliga innovationsfokus. Dessa instanser pratar inte direkt om humaniora men arbetet med samverkan pekar på en medvetenhet om vikten att hålla samverkan öppen och inkluderande.

” Rapportens huvudsakliga resultat är att de utvalda lärosätena inte lyfter fram humaniora som ett samverkande vetenskapsområde. Även om de inte aktivt anammar den rådande tillväxtdiskursen verkar de sakna både ord för och förmåga att redogöra för den humanistiska samverkan som äger rum, och för den nytta den medför i relation till samhällets utmaningar.

2. TRE LÄROSÄTENS KOMMUNIKATION OM HUMANISTISK SAMVERKAN

I det följande har vi inlett varje genomgång med lärosätets aktuella visionsdokument, för att sedan gå vidare till de uttalade strategier för samverkan som följer av visionerna. Därefter har vi gått igenom hur samverkan presenteras på den externa hemsidan liksom i årsredovisningen, som ses som lärosätets presentation av sig själv. I nästa steg har vi undersökt dels hur lärosätet formulerar sin infrastruktur för samverkan samt olika stödformer för samverkan. Dels har vi beaktat eventuella utvärderingar och inventeringar av samverkan inom det humanistiska området.

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

VISIONSDOKUMENT

Södertörns aktuella visionsdokument gäller för perioden 2015–19 och har titeln *Vision, ethos, mål och strategier för Södertörns högskola 2015–2019*. Där står om samverkan: ”Södertörns högskola ska utveckla och förädla samverkan mellan akademien och det omgivande samhället, såväl civilsamhälle som näringsliv och offentlig sektor, och på så sätt bidra till omställningen till ett hållbart samhälle samt till den fria bildningen.” Dokumentet sätter upp som mål att en tydlig viljeyttring och strategi för samverkan ska formuleras till 2017. Vid utgången av 2019 ska samverkan ömsesidigt berika det omgivande samhället och högskolan och det ska ges ”incitament som belönar och uppmuntrar till samverkan.”

I dokumentet finns rubriken ”Strategi för samverkan”, som inte rymmer någon strategi utan ytterligare snarare en sorts ledordsprosa av den typ som förekommer i visionsdokument. Texten trycker dock särskilt på att högskolan ska vara ”ett kunskapscentrum för hela södra Stockholmsregionen” som också driver och påverkar utvecklingen där.

EXTERN HEMSIDA OCH ÅRSREDOVISNING

Strategin finns däremot redovisad i Högskolans årsredovisning för 2017. Den visar att ett Strategiskt samverkansråd tillsatts ”med uppgift att utveckla ett systematiskt och strukturerat arbete med samverkan vid högskolan samt föreslå strategiskt viktiga samverkansaktiviteter”.¹⁵ Den senaste årsredovisningen (2018) visar att

arbetet fortsatt med två centrala projekt, dels etableringen av *Strategiska partnerskap*, dels *Personrörlighet akademi ut (Push)*. Strategiska partnerskap innebär etableringen av samarbeten med Stockholms läns landsting och Södertörns kommunerna. En kartläggning har inletts, och projektet understöds av högskolans medverkan i ett av de lärosättesöverskridande Vinnovafinansierade projekt som nämndes ovan, projektet *SPETS* ("Strategiska partnerskap för effektiv och transparent samverkan"). Push är ett mobilitetsprogram för lärare/forskare från akademien ut till andra organisationer som löper 2017–19. I en första omgång har femton forskare påbörjat sina utbyten, och en andra omgång ska genomföras under 2019.¹⁶ Även det projektet inramas av ett större Vinnovafinansierat projekt, PAUS, "Personrörlighet för akademien med utbildningsfokus och studentmedverkan"

Årsredovisningen för 2018 talar i allmänna termer. Ord som konkurrenskraft och tillväxt saknas till förmån för ord som förknippas med samhällsutmaningar. Det sägs ingenting som kopplar samverkan till vissa specifika områden eller ämnen. En formulering från en tidigare årsredovisning (2017) om att samverkan framför allt äger rum inom samhällsvetenskaperna har ändrats till att samverkan äger rum inom de flesta av högskolans ämnesområden. Södertörns högskola har en påfallande stark humanistisk dimension i sin övergripande profil genom ett av högskolans tre ledord, Medborgerlig bildning, ett av de tre "M"::en (de andra är Mångkulturalitet och Mångvetenskap). Inledningsvis fastslås i årsredovisningen för 2018 att samverkan är en viktig del för att uppnå en del av högskolans vision, att "bidra till en hållbar samhällsutveckling genom forskningsframsteg, bildning och kritiska samtal om vår tids stora frågor". Det är ett ganska stort avsteg från tillväxtdiskursen. Bildning och medborgerlig bildning förekommer dock inte i årsredovis-

ningen 2018 i samband med samverkan, med undantag för en nätverksträff inom nätverket UniLink om medborgerlig bildning.¹⁷

Med tanke på att lärosätet har en strategi och ett antal pågående program utifrån den är det synd att Södertörns externa hemsida i detta avseende inte ger ett intryck som helt och fullt speglar högskolans strategier. I själva verket skiljer den sig ganska mycket från vad årsredovisningen tog upp. Högskolan lanserade en helt ny hemsida i mars 2019 vilket kanske medfört vissa barnsjukdomar (författarna av denna rapport kan dock intyga att den äldre hemsidan led av motsvarande åldringssjukdomar, då texterna om samverkan i februari 2019 inte hade uppdaterats sedan 2016). Under rubriken/fliken "Samverka & möt Södertörns Högskola" ska besökaren hitta information om organisationens samverkansarbete. Under rubriken "Nyheter" presenteras två internationella samverkansprojekt, ett där forskare i medie- och kommunikationsvetenskap arbetar med introduktionen av digitala verktyg och plattformar på skolor i Kina, och ett om uppbyggnaden av ett innovationscentrum i Rwanda (1 april 2019).¹⁸ Går man sedan vidare till fliken "Samverka med oss" finner man den utåtriktade kommunikationen om samverkan vid lärosätet.¹⁹ Här framgår att högskolan är aktiv vad gäller sitt arbete med samverkan, då den deltar i fem Vinnovafinansierade samverkansprojekt, i två av dem som projektledare (se nedan).

Det finns en särskild sida för projektet "SH innovation", som är en entreprenöriell knutpunkt (i samarbete med den ekonomiska föreningen Drivhuset) för studenter och anställda som vill utveckla idéer i samarbete med samverkanspartners utanför akademien.²⁰ Här anges att en "en del av Högskolans samverkansuppdrag arbetar med innovation, utmaningsdriven samverkan och entreprenörskap", med syfte att skapa ett mer hållbart samhälle.

Högskolans personrörlighetsprogram med samverkansprägel, Push (Personrörlighet och utbyte vid Södertörns högskola) möjliggör för anställda att under en begränsad tid lägga 20 % av sin anställning hos en samverkanspartner utanför högskolan. Sammanlagt 30 forskare ges denna möjlighet. Många av dem är humanister, och samverkanspartners är också sådana som ryms inom kulturliv och civilsamhälle. Någon presentation av den verksamheten, av vilka samverkanspartners det handlar om eller av forskarnas arbete hos partnern finns dock inte.

INTERNT ARBETE MED SAMVERKANSTRATEGIER

För denna begränsade rapport har vi inte haft möjligheter att följa upp arbetet med att skapa en infrastruktur för humanistisk samverkan annat än genom dokument såsom interna offentliga rapporter, hemsida och årsredovisningar. Vi tänker då på sådant som stöd-funktioner, finansiering och projektinitering, utvärderingar och inventeringar.

Södertörns högskola har ett tydligt dokumenterat övergripande strategiskt arbete för samverkan men saknar specifika strategier inom de två humanistiska institutionerna. Södertörns visionsdokument 2015–19 sätter upp som mål att det senast 2019 ska finnas "incitament som belönar och uppmuntrar till samverkan." Det ska ske genom "specifikt stöd som möjliggör forskning i eller i samband med samverkansprojekt". Projektet *Push* har på ett konkret och tydligt sätt möjliggjort samverkan och utökat högskolans samverkansytor. Det pågår flera intressanta humanistiska samverkansprojekt inom ramen för *Push*, som knappast hade varit möjliga utan.

En viktig del av den nuvarande och framtida

samverkansinfrastrukturen är driften av, respektive medverkan i, flera Vinnovafinansierade projekt. Inom ramen för Vinnovas program Kunskapstriangeln finansieras 17 treåriga samverkansprojekt för perioden 2018–2020. Södertörn leder ett projekt som redan nämnts, PAUS, samt ytterligare ett, Utvind (Utveckling av indikatorer för uppföljning av samverkan, se nedan). Vidare deltar Södertörns högskola i ytterligare tre av projekten. SPETS handlar om att identifiera och skapa "strukturerade långsiktiga strategiska partnerskap [som] främjar samverkan i olika kontexter med såväl stor-företag som små och medelstora företag samt offentlig och ideell verksamhet". På högskolan finns också ett strategiskt samverkansråd som arbetar med denna fråga.

Södertörns högskola har inte utfört någon utvärdering av humanistisk samverkan, och inte heller någon inventering. Utvind, MerSam och SKÖN handlar alla tre om att på olika sätt rätta till detta område, som är eftersatt i hela den svenska akademien vad gäller samverkan – frågan om hur den ska mätas och utvärderas. Utvind betyder "Utveckling av indikatorer för uppföljning av samverkan", MerSam betyder "Meritvärde av samverkansskicklighet" och SKÖN "Samverkansintegrerat kvalitetssystem för ökat nyttiggörande".

Det är ännu för tidigt att säga något om utfallen för dessa projekt. Det är givetvis angeläget att kriterier för värdering av samverkan tas fram, men huruvida dessa projekt ansluter till en smalare tillväxtorienterad diskurs eller till det bredare begreppet är oklart. På de presentationer av projekten som finns tillgängliga via Vinnovas hemsida diskuteras samverkan övergripande utan att redogöra för eller ta särskild hänsyn till olika vetenskapsområden.²¹

SAMMANTAGET SÖDERTÖRN

Södertörns högskola har en tydlig strategi för samverkan som består av flera pågående projekt som har tydlig humanistisk relevans genom att erbjuda ömsesidigt gagneliga relationer mellan forskare och partners (särskilt *Push*). Strategin såsom den utvecklades 2017 ligger i linje med regeringens skrivelse i forskningspropositionen, att forskning ska ske i samverkan med aktörer utanför högskolesektorn i syfte att bidra till att identifiera samhällsrelevant forskning och att nyttiggöra forskningsresultat.

Högskolan tar i sin kommunikation om samverkan inte fasta på sin humanistiska prägel. Ingen samverkan kopplad till humanistisk forskning tas upp på den helt nya hemsidan (och egentligen inte på den gamla heller, fast det där fanns en nu försvunnen presentation av push-forskarna, varav många var humanister). Den tillväxtorienterade diskursen är nedtonad, men icke desto mindre lyfts innovationer och teknik fram medan humaniora, civilsamhälle och medborgerlig bildning inte lyfts fram. I någon mån osynliggör Södertörns högskola humanistisk samverkan och tar inte chansen att framställa en av sina profiler som relevant för den hållbara samhällsutvecklingen eller för det omgivande samhället i mer konkret mening.

ÖREBRO UNIVERSITET

VISIONSDOKUMENT

Örebro universitet lanserade den 30 januari 2018 en ny vision och strategi över fem år med namnet *Ett framstående universitet för en kunskapsbaserad samhällsutveckling*. En debattartikel av universitetets ledning i *Nerikes allehanda* samma dag förklarade att ”kunskapsbaserad” ska ses som motsats till tidens destruktiva krafter som ifrågasätter fakta och evidensbaserad kunskap.²² Sålunda en tidstyppisk vision med en tydlig humanvetenskaplig prägel som öppnar upp för en samverkan mellan humaniora/samhällsvetenskap och det omgivande samhället.

Samverkan ges i visionen en framträdande roll genom att universitetets verksamhetsidé definieras i tre punkter, utöver utbildning och forskning även målet att ”vara en efterfrågad och engagerad samhällsaktör som tillsammans med andra driver på arbetet mot de globala målen för hållbar utveckling”. I strategin är samverkan däremot nedtonad och begränsar sig till det strategiska målet att utveckla ”kunskapsbaserade samarbeten och strategisk samverkan för ömsesidig nytta”.²³ Det är intressant att Örebros tidigare vision (formulerad 2011 för perioden 2012–16) innehöll den bredare formuleringen ”dynamisk samverkan med samhälls-, närings- och kulturliv” som följdes av ett bredare mål för samverkan: ”Vi har som mål att genom bred samverkan, präglad av ömsesidig nytta, medverka till höjd bildningsnivå, ökad social välfärd och hållbar ekonomisk tillväxt”.²⁴ Som framgår nedan är det tydligt att Örebro universitet efter 2016 valt att lyfta fram vissa starka forskningsmiljöer på ett sätt som gör att lärosätet idag tydligare betonar ett innovations- och tillväxtfrämjande språk på bekostnad av bildning och kultur.

EXTERN HEMSIDA OCH ÅRSREDOVISNING

Samverkan har en framträdande plats på Örebro universitetets hemsida – mer så än på Södertörns. Det finns mycket att läsa, och det framgår att samverkan har en stor betydelse för universitetets bild utåt (och antagligen även självbild).²⁵ Framställningen av forsknings-samverkan är vid Örebro universitet betydligt mer näringslivs- och innovationsinriktad än vid Södertörn. Liksom Södertörn har Örebro universitet en service för utveckling av idéer med fokus på innovation, ORU Innovation, som ”tillvaratar och utvecklar samhällsnyttiga idéer”. Det samarbetar med Innovationskontoret Fyrklövern, ett samarbete mellan fyra lärosäten (utöver Örebro Karlstad, Linné- och Mittuniversitetet). Det finns en bred palett av verksamheter eftersom även inkubatorn Inkubera och Alfred Nobel Science Park är inblandade med att utveckla innovationer vid Örebro universitet.²⁶ Hemsidan ger (1 april 2019) en rad aktuella exempel på intressanta samverkansprojekt. Till det kommer Uppdrag AB som är en tjänst riktad mot företag och organisationer som kan ”hyra” en forskare eller student för att stärka sin verksamhet, och Enterprise AB, som ”investerar i bolag som är kopplade till idéer och innovationer sprungna ur utbildning och forskning vid Örebro universitet”.²⁷

Här måste påtalas en central skillnad mellan Södertörn och Örebro, nämligen deras olika fokus. Södertörn är ett utpräglat humanistiskt lärosäte, trots att det där finns både samhällsvetenskap och naturvetenskap. Det framgår till exempel om man ser till de projekt som finansieras av den stiftelse som är kopplad till högskolan, Östersjöstiftelsen, som till betydligt mer än hälften finansierar just humanistiska projekt. Örebro däremot visar upp en stark inriktning mot mat, hälsa och medicin. Det förvånar därför inte att man i informationen

om Enterprise AB finner fyra exempel varav tre har med vård/medicin att göra.²⁸

Med den profilen förvånar det inte heller att informationen om samverkan med det civila samhället och offentlig sektor är mindre väl utvecklad. Vad gäller den senare länkas man tillbaka till samma sida som gäller för näringslivet, vilket pekar på betoningen av en samverkan mellan universitet, näringslivet och offentlig sektor inom fältet hälsa och medicin med tonvikt på innovation. Vad gäller det tidigare redovisas inga exempel på verksamheter. Däremot presenteras den befintliga infrastrukturen för att stödja och tillgodose samverkan kring sociala innovationer, dels genom universitetets eget FoU-råd för Sociala innovationer, dels genom en hänvisning till ett samverkansorgan inom och administrerat av Örebro län, ”Partnerskapet för Sociala innovationer”.²⁹ Där (men inte på universitetets sida) finner man också EU-kommissionens definition av social innovation, som ”en ny lösning som möter sociala och samhällseliga behov bättre än tidigare alternativ, främst genom insatser som inte motiveras ekonomiskt”.³⁰

På ett sätt får man säga att Örebros kommunikation om samverkan bättre speglar universitetets profil och verksamheter. Båda lärosätena osynliggör eventuell humanistisk samverkan som pågår, men det är allvarligare i fallet Södertörn. Institutionen för Humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap, HumUS, genomförde år 2016 en utvärderande enkät om samverkan vid institutionen, sammanställd i en rapport författad av Marie Gelang. I rapporten konstaterades att ”samverkansprojekt från HumUS är inte särskilt närvarande i informationen”.³¹ Det verkar gälla än idag. Örebro verkar helt enkelt ha en kommunikation utåt som bättre än Södertörns speglar det universitetet som föreligger och som ledningen vill stärka, med starka forskningsmiljöer inom högteknologiska

sektorer av samhällsekonomin, inte endast mat, hälsa och medicin utan även Artificiell intelligens. Bilden utåt som Örebro universitet ger en besökare på hemsidan blir då främst den om innovation och tillväxt.

I den senaste årsredovisningen (för 2018) förstärks denna bild. Universitetet hör till de lärosäten som har haft ett för högt myndighetskapital. Under 2018 påbörjades därför en plan att halvera detta kapital på fem år genom satsningar på fyra strategiska fokusområden, varav ett är ”teknikutveckling i samverkan”. De övriga, ”Forskningsområdet mat och hälsa”, ”Framtidens lärarutbildning” samt ”Forskar-skolan Successful Ageing”, tas också upp som prioriterade områden för samverkan.³²

Allt detta är naturligtvis i sin ordning och lovvärt på alla sätt, men det går inte att komma ifrån att de ord som klingade så starkt i visionen om kunskapsbaserad samhällsutveckling, och i ledningens debattartikel med fokus på globala hot mot demokratin och det fria ordet, har fallit bort – om inte idén är att fri men innovationsorienterad forskning inom mat, hälsa och medicin och Artificiell intelligens är den kunskap som ska rädda demokratin och motverka faktaresistens.

Örebro har i stort sett släppt det humanistiska och i mindre grad samhällsvetenskapliga perspektivet i sin övergripande kommunikation utåt om samverkan. Det blir tydligt i universitetets årsredovisning för 2017 under rubriken ”Kultursamverkan och forskningskommunikation”, eftersom den enda ”samverkan” för humaniora som presenteras är det som förut kallades för ”tredje uppgiften”, alltså spridning av forskningsresultat.³³ Det är beklagligt eftersom hela poängen med införandet av begreppet samverkan under 90-talet var att betona det ömsesidiga utbytet (samverkan) på bekostnad av envägs kommunikation (tredje uppgiften). På

så sätt framstår universitetets syn på humanioras förhållande till det kringliggande samhället som daterad.

INTERNT ARBETE MED SAMVERKAN

Återigen ska sägas att rapporten inte bygger på intervjuer med ansvariga utan på vad vem som helst kan läsa sig till om den studerar dokument såsom interna offentliga rapporter, hemsida och årsredovisningar. Det har redan framgått ovan att universitetet driver ett mycket aktivt samverkansarbete, bland annat genom de strategiska satsningarna för att reducera myndighetskapitalet. Till det kommer de så kallade samverkanslektorerna som lyfts fram som en central strategi för samverkan inom både utbildning och forskning. Dessa är tjänster som syftar till att ”främja en positiv teknikutveckling i både företag och offentlig sektor”.³⁴ Ett område som särskilt pekas ut, och som också tidigt fick en samverkanslektor, var artificiell intelligens, ett område där universitetet har en ledande position. Under 2018 tillsattes samverkanslektorer i datateknik och i maskinteknik. I årsredovisningen påtalas dessa som en viktig del i kvalitetsarbetet inom lärosätets civilingenjörsutbildningar.³⁵

Örebro universitet deltar i fyra av de 17 Vinnovafinansierade samverkansprojekten. PAUS har nämnts ovan. SamSyn (”Samverkan synliggjord”) är ett projekt som drivs från Stockholms universitet som handlar om etableringen av en nomenklatur för samverkan. Detta är inte oviktigt för humaniora, vilket tas upp avslutningsvis i denna rapport. IMP står för implementering av arbetssätt och ökad kunskap i relation till immateriella rättigheter. INSA (”Internationalisering av samverkan”) är ett näringslivsnära projekt som ska utveckla strategier, processer och rutiner för internationell samverkan främst med koppling till näringslivet.³⁶

Den ovannämnda rapporten om samverkan vid Institutionen för Humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap visar främst att det ägde rum en hel del humanistisk samverkan men att den varken var organiserad eller tydliggjord, och kanske avslöjar den också en viss okunskap bland institutionens medarbetare om vad samverkan är och inte är. De svarande sades i huvudsak ange kunskapsförmedling som ett resultat för samverkan.³⁷ Rapporten slår fast att en stor del av HumUS samverkan sker i form av föreläsningar varför universitetets kommunikationsavdelning och så kallade forskarförmedlare skulle vara en givande samarbetspartner. Den skulle också kunna slussa externa uppdragsgivare till rätt personer på institutionen. För att utöka samarbetet behövde fler av HumUS medarbetare anmäla sitt intresse dit. Åtgärder för att åstadkomma detta har genomförts efter rapporten.

Rapporten slog fast att det saknades en strategi för samverkan på institutionen samt information om det stöd som kan ges till medarbetare i saken. Institutionen hade då påbörjat ett arbete man hade för avsikt att koppla till samverkansuppdraget, bland annat genom en uppbyggnad av programråd, vilket också skett efter rapporten.³⁸ Enkäten identifierade ett antal behovsområden som skulle kunna angripas för att utveckla samverkan inom institutionen, såsom avsaknad av tid i tjänst för samverkan, en otydlighet om vad samverkan är i relation till tredje uppgiften, avsaknad av strategier för att nyttiggöra forskningsresultat samt ovana att hantera samverkansuppdrag. Utförd samverkan dokumenterades inte heller. Rapporten gav också några förslag på åtgärder för hur dessa områden kunde angripas. Den föreslog också att en samverkanslektor skulle tillsättas även för HumUS, men det har inte blivit av.

Ändå slutar rapporten i att HumUS är bra på samverkan. Det är nog riktigt, men dess definition av samverkan får nog sägas avvika

något från hur universitetet har talat om den på senare år. Slutsatsen i rapporten beror delvis på att den föll tillbaka på den bredare visionen som universitetet formulerade 2011, där det fanns en betydligt mer självklar samverkansytta för humanistiska forskare, utifrån målet med en ”dynamisk samverkan med samhälls-, närings- och kulturliv” med fokus på både hållbar ekonomisk tillväxt, ökad social välfärd och höjd bildningsnivå. I den nya strategin för samverkan som snart lanserades var till exempel höjd bildningsnivå inte längre ett uttalat mål.

SAMMANTAGET ÖREBRO

Örebro universitet har mycket tydlig, aktiv och bred samverkansstrategi, som dessutom verkar vara starkt prioriterad genom att den blivit en central del i en femårsplan för att minska myndighetskapitalet genom ett antal prioriterade områden. Lärosätet har en allmän profil som är mindre humanistisk till sin karaktär än Södertörns. Till skillnad från Södertörn anammar Örebro universitet mycket tydligare den rådande tillväxtdiskursen, och kan också göra det tack vara sin profil.

Den enkätbaserade rapport som genomfördes 2016 pekade på några villkor för humanistisk samverkan som säkerligen gällde flera svenska lärosäten vid tillfället: den var inte organiserad, den var inte tydliggjord, den var inte dokumenterad och den utgjordes till viss del av forskningskommunikation, vilket snarare är den traditionella tredje uppgiften än egentlig samverkan. Mycket har hänt vad gäller samverkan sedan 2016, både vid Örebro och inom universitetsvärlden i stort. Det är dock svårt att som utomstående få reda på någonting alls om humanistisk samverkan vid Örebro universitet. Humanistisk samverkan är osynliggjord och den humanistiska forskningens plats och betydelse vid lärosätet förblir tämligen oklar för den som aktivt söker information om det.

MALMÖ UNIVERSITET

VISIONSDOKUMENT

Redan i början av Malmö universitets visionsdokument, kallat Strategi 2022, beskrivs samverkan som en central del i verksamheten: "Malmö universitet har hög kvalitet i utbildning och forskning där vi i samverkan med andra samhällsaktörer skapar, delar och sprider kunskap för att förstå, förklara och utveckla samhället". Det övergripande målet för lärosätet är att skapa "sammanhållna, starka och gränsöverskridande internationella akademiska miljöer där utbildning, forskning och samverkan är integrerade".³⁹ Vidare definieras hur samverkan ska göras och vilka aktörerna för samverkan är. Samverkan ska enligt dokumentet göras genom att forskande och undervisande personal, doktorander och studenter "deltar i den offentliga debatten" och "interagerar med samhället för att skapa, sprida, dela och kommunicera forskningsresultat," samt genom att samarbeta med alumner. Utöver dessa ganska vedertagna idéer om samverkan ska universitetet "tillvarata den digitala utvecklingens möjligheter" vad gäller samverkan, och "utveckla och följa upp långsiktiga nationella och internationella samarbeten med universitet och samverkan med aktörer i andra delar av samhället".⁴⁰ Föga förvånande presenterar visionsdokumentet en ganska vedertagen diskurs om samverkan samtidigt som tyngdpunkten tycks ligga på en integrerad relation mellan undervisning, forskning och samverkan.

Intressant nog preciseras de sektorer som man samverkar med, vilket kan ses som ett led i att definiera begreppet. De sektorer som beskrivs är offentlig, privat och idéburen sektor. Att inkludera idéburen sektor kan ses som ett sätt för Malmö universitet att vidga möjligheterna för samverkan genom att inte enbart fokusera

på näringslivet eller på offentlig sektor. Dock definieras aldrig vad idéburen sektor är. Enligt Nätverket *Idéburen sektor Skåne* omfattar "organiserade verksamheter som bygger på demokratiska värderingar samt gynnar samhälls- eller medlemsintresset".⁴¹ Aktörerna i nätverket är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn och bedrivs i icke vinstutdelande föreningar, kooperativ, samfund, etc. Det handlar om bland annat om handikapporganisationer, etniska organisationer och intresseorganisationer, men även idrott, kyrka, fritidsföreningar, folkbildning och kultur. Med denna förståelse av begreppet idéburen sektor, skulle Malmö universitets användning av begreppet kunna verka för att bättre inkludera aktörer relevanta för humaniora i samverkansbegreppet. Dock endast implicit, eftersom en tydligare presentation av idéburen sektor inte görs.

EXTERN HEMSIDA OCH ÅRSREDOVISNING

I årsredovisningen ges en lite tydligare bild av Malmö universitets samverkan. Där presenteras tre exempel på aktörer som universitetet arbetar med: Mötesplats Social Innovation (MSI), en nationell kunskapsnod för social innovation och samhälls- och näringslivet; Institutet för hållbar stadsutveckling (ISU), där man "utvecklar kompetens och kunskap i frågor som rör en socialt, ekonomiskt, ekologiskt och kulturellt hållbar stadsutveckling"; och Open Lab Skåne som ska främja utveckling inom exempelvis Life Science.⁴² Icke förvånansvärt, finns ingen tydlig humaniorakoppling i dessa samarbeten. I beskrivningen av fakulteten för Kultur och samhälle blir kopplingen till samverkan något tydligare. Där betonas att forskningen är flervetenskaplig och att den "bedrivs ofta i samarbete med andra organisationer, företag, kulturinstitutioner och civilsamhället". Exempel på sådana samarbeten är konferenser och plattformar. Men intressant nog nämns

invigningen av Mötesplats: Serier som är "en plattform med fokus på forskning, internationalisering och samverkan", ett projekt med tydligt humaniorafokus.⁴³

I årsredovisningen nämns även samverkan i relation till breddad rekrytering och breddat deltagande där nyanlända akademiker verkar ha en särskild relevans. I detta arbete arbetar man tillsammans med en rad aktörer, bland andra Region Skåne, Kompetenssamverkan Skåne (KoS), Malmö Stad och Regional överenskommelse för Skåne län om samverkan kring utveckling av etablering för asylsökande, flyktingar och andra invandrare (RÖK). Även här går att föreställa sig möjligheter för humanioraforskning, men ingen explicit sådan koppling görs.

I årsredovisningen finns en särskild rubrik om samverkan. Tyvärr formuleras här en syn på samverkan som är snävare inriktad mot produktion, näringsliv och innovation när man skriver att högskolan genom samverkan skapar "förutsättningar för förverkligande av innovationer och för nyttiggörande av forskningsresultat samt för samhälls- och näringslivsutveckling". Denna syn förstärks av Malmö universitets önskan att skapa ett holdingbolag och att syftet med detta är att "främja universitetets möjligheter till ett ökat nyttiggörande av forskningsresultat tillkomna vid Malmö universitet samt för att förstärka universitetets samverkan med andra delar av samhället".⁴⁴

Samverkan på Malmö universitets hemsida präglas av en snäv användning av begreppet där det också oproblematiserat och oflekterat kopplas ihop med begreppet innovation. Hemsidan är uppdelad i fem delar. Den första delen handlar om att samarbeta med studenter, och vänder sig till externa aktörer. Här listar man främst kurser där det finns möjligheter för samarbeten med externa aktörer såsom

Grafisk Design och Internet of Things. Där finns också en flik om hur ett studentsamarbete fungerar, med praktiska tips och råd. I beskrivningen av vad ett samarbete kan gå ut på blir samverkansbegreppet snävt och i den beskrivningen finns inte många öppningar för humaniorasamverkan: "Det kan handla om att studenterna granskar en produkt- eller tjänstutvecklingsprocess eller tar fram förslag på en teknisk lösning".⁴⁵

På hemsidan finns också en sida om samarbete med forskare. Här beskrivs samverkan enligt följande: "Vill du samarbeta med någon av våra forskare eller ett forskarlag i ett projekt? Behöver du hjälp med produktutveckling, en utredning eller en undersökning? Att samarbeta med forskare vid Malmö universitet är en möjlighet att utveckla dina idéer, få bättre beslutsunderlag och utveckla din verksamhet med erkända metoder och teorier".⁴⁶ Detta får anses som en något bredare användning av begreppet. Där kan man även söka forskare vid universitetet för att hitta relevanta samarbetspartners. Där listas även områden där universitetet "kan bidra med forskningsbaserad kunskap och erfarenhet", såsom Hälsa, Life Science och smarta material, Migration och integration, Skola och pedagogik, Smart teknik och digitalisering m.fl.

Vidare behandlas Innovation och nyttiggörande, där Malmö universitet beskrivs som ett "aktivt nav för samhällsnyttig forskning, utbildning och innovation och står värd för flera tematiska mötesplatser där ny kunskap utvecklas tillsammans med andra samhällsaktörer".⁴⁷ Därtill beskrivs universitetets innovationsmiljöer såsom Storm, som beskrivs som en kreativ och flexibel miljö som ska möjliggöra möten och nätverkande. De andra miljöerna är främst labbmiljöer riktade mot tandvård, livsvetenskap, materialvetenskap och livsmedelsteknik.

INTERNT ARBETE MED SAMVERKANS-STRATEGIER

På Malmö universitet finns olika organisatoriska funktioner för samverkan, vilka sorteras under universitetskansliet. Gruppen som arbetar med samverkan ska främst främja och stimulera Malmö universitets externa relationer och samverkan med privat, offentlig och idéburen sektor och erbjuder stöd i bland annat i relation till samverkan, strategiska partnerskap, externa relationer och nätverk, student- och forskningssamarbeten och uppdragsutbildning. I gruppen finns en samverkanskoordinator och en projektkoordinator. Där finns även en innovationsrådgivare och en alumnkoordinator. På universitetsnivå har det också startats ett råd för samverkan där vicerektor för samverkan är ordförande. Där är alla verksamheter representerade.

Liksom vid de två andra lärosätena läggs vid Malmö universitet stor vikt vid medverkan i samverkansprojekt finansierade av Vinnova. Malmö universitet deltar i fem av de 17 Vinnovoprojekten: IMP, INSA, SKÖN och SPETS. Samtliga har redan berörts ovan.

Malmö Universitet har gjort en rapport om samverkan och forskning, kallad: *Samverkan inom forskning: Malmö universitets arbete för att understödja, följa upp och utveckla forskningssamverkan* (2017). Rapporten är resultatet av projektet "Forskning och Samverkan: En strategi för ett starkare lärosäte" som gjordes under åren 2014–2017, även det finansierat av Vinnova. Denna rapport är viktig ur ett humanioraperspektiv eftersom den lyfter flera aspekter av samverkan som skulle både främja och synliggöra humanistisk samverkan. I rapporten betonas olika delar av organisationen som behöver ses över för att främja samverkan, däribland kommunikation, resurser, stödåtgärder,

kompetensutveckling. Vad gäller kommunikation, exempelvis, betonas vikten av informationsmaterial för forskaren som stöd i kontakt med externa partners. Detta material bör enligt rapporten vara "utformat för att passa näringslivet såväl som offentlig- och idéburen sektor".⁴⁸ Detta torde vara en viktig del i arbetet med att främja och synliggöra samverkan ur ett humanioraperspektiv på lärosätet.

Rapporten betonas behovet av en gemensam begreppsförståelse, och att ledningen bedriver "aktivt och uppsökande påverkansarbete" mot politiker och myndigheter "i syfte att förändra den förda forskningspolitiken och resurstilldelningen för forskningssamverkan i en mer Hum/Sam vänlig inriktning".⁴⁹ Den har också förslag som skulle stärka finansieringen av forskares samverkan. Den föreslår att centrala medel tillhandahålls som "forskare på ett inledande och tidigt stadium kan använda för att förutsättningslöst undersöka möjligheten till finansiering av forsknings- och samverkansprojekt", något som skulle möjliggöra för forskare inom humaniora att prova på nya och intressanta samverkansprojekt.⁵⁰ Rapporten poängterar även behovet av en kartläggning för möjligheterna att söka finansiering för forskningssamverkan med idéburen sektor. Behovet av sådan kartläggning är stor, både för forskarna, potentiella samarbetspartners och för forskningsfinansierarna. Det krävs arbete för att synliggöra, möjliggöra och premiera samarbeten utöver de traditionella.

Viktiga för humaniora är de åtgärder som lyfts fram under kompetensutveckling och utbildning. Mycket samverkan och samproduktion sker redan inom humanioraämnena, men mer och annan typ av samverkan kan också göras. Man kan också göra mer samverkan med forskare från andra ämnen och andra ämnestraditioner. För att möjliggöra detta föreslår rapporten att en samverkanskurs riktad mot forskare

inom hum/sam bör erbjudas för forskare och lärare vid Malmö universitet som tar upp innebörden av begreppet samverkan och forskningsetiska dilemman. Man föreslår också att kursen avhandlar kraven från forskningsfinansiärer och att representanter från dessa bjuds in, och att man diskuterar externa partners behov och förutsättningar för samverkan med akademien. För att göra detta bör representanter från strategiska partners bjudas in.

Rapporten betonas vid upprepade tillfällen vikten av särskild uppmärksamhet för hum/sam forskning vad gäller samverkan, och behov av extra stöd och finansiering för att kunna genomföra, synliggöra och bedriva forskningssamverkan inom dessa områden. Detta är positivt för den fortsatta utvecklingen av samverkan inom humaniora. I nuläget är det oklart hur rapporten kommer att inkluderas i lärosätets strategiska arbete med samverkan, men ur ett humanioraperspektiv vore det gynnsamt om denna rapport fick en central del av detta arbete.

SAMMANTAGET MALMÖ

Sammantaget kan det sägas att Malmö universitet på olika nivåer arbetar med samverkansbegreppet och med frågan hur samverkan kan integreras i de olika områdena på lärosätet. Att inkludera idéburen sektor i möjliga strategiska samarbeten öppnar upp för att påvisa hur samverkan redan bedrivs inom humaniora-ämnen men också för att möjliggöra andra typer av samverkan och samverkan över de traditionella ämnesgränserna inom humaniora. Trots denna öppning förblir samverkan inom humanioraämnena relativt osynliggjord. Den externa hemsidan karaktäriseras av en snäv användning av begreppet samverkan och den ger få om ens några öppningar mot humaniora. Detta är beklagligt, eftersom de andra doku-

menten om samverkan på Malmö universitet tenderar att ha en bredare och mer inkluderande syn på samverkan.

Rapporten *Samverkan i Forskning* är intressant från ett humanioraperspektiv eftersom humanistisk och samhällsvetenskaplig samverkan tydligt inkluderas i rapporten och lyfts fram som ett särskilt område som behöver synliggöras och där samverkansmöjligheterna bör tydliggöras. Dock är det ännu för tidigt att säga något om i vilken grad rapporten har haft någon inverkan på det systematiska arbetet på institutioner och forskningscentra.

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

Redogörelsen av de tre valda lärosätena har visat att det sedan några år tillbaka händer mycket ute i verksamheterna vad gäller samverkan. Lärosätena har både egna, väl formulerade övergripande strategier för samverkan och ingår aktivt i flera av de nationella Vinnovafinansierade projekten.

Utifrån ett humanioraperspektiv blir det dock klart att lärosätenas sätt att tala om samverkan har visat att begreppen humaniora och samverkan står ganska långt ifrån varandra. Strategierna är så övergripande att de inte gör skillnad på olika vetenskapsområden. När samverkan konkretiseras handlar det vanligen om andra områden än humaniora. Det går att få en bild av att humanister inte bedriver särskilt mycket relevant samverkan. Eftersom samverkan har blivit ett framträdande ledord i beskrivningen av framgångsrika utbildnings- och forskningsmiljöer finns här en tydlig risk för en ytterligare marginalisering av humanioraämnena.

Det går förstås inte att av undersökningen dra några exakta slutsatser om hur det kommer sig att länken mellan humaniora och samverkan är så svag. Det kan givetvis vara så att humanisterna själva är dåliga på att berätta om sin samverkan för lärosätens kommunikationsavdelningar och ledningar. Med tanke på att en diskurs med fokus på konkurrenskraft, innovation och tillväxt har dominerat det allmänna samtalet om samverkan kan emellertid ansvaret inte helt anses ligga på humanisterna själva. Det verkar som om lärosätena ofta, medvetet eller omedvetet, faller in i tillväxtdiskursen när de ska tala om samverkan. Ord som drivhus, innovation, inkubatorer, och vetenskapliga fält som präglas av hög direkt tillämpbarhet i dagsaktuella ämnen som Artificiell intelligens, The internet of Things och Life Sciences tende-

rar att ta över. Områden där humanister (och många samhällsvetare) samverkar, det vill säga fält som rör t.ex. civilsamhället, demokrati-frågor, integration och det Malmö universitet kallar för "idéburen sektor", ser man inte mycket av i kommunikationen utåt, även om det handlar om centrala stötestenar på vägen mot en hållbar samhällsutveckling. Kanske ses det som svårare att förklara för en tänkt allmänhet vad denna samverkan består av?

Detta knyter an till en undersökning som har genomförts av *Vetenskap och allmänhet* (V&A), en organisation med syfte att främja öppenhet och dialog mellan forskare och samhälle. Undersökningen, utförd 2018 inom projektet "Vetenskapen i samhället", mätte allmänhetens förtroende för olika vetenskapsområden. Medicin åtnjöt högst förtroende och humaniora lägst (med samhällsvetenskaperna strax ovanför med nästan lika lågt förtroende). Enkätsvaren visade dock att det låga förtroendet framför allt berodde på att människor inte visste vad humaniora (eller samhällskunskap) var, inte på att de misstrodde verksamheten. Det är svårt att uppge förtroende för något man inte känner till.⁵¹

Svenska universitet och högskolor har att verka för ett hållbart samhälle. Samverkan framhålls, av både regeringen och lärosätena, som en betydelsefull del i det uppdraget. En viktig del i det hållbara samhällsbygget är som sagt demokrati och medborgerlig bildning. I ett samhälle där allmänheten i stort – privatpersoner, företag, organisationer – är okunniga om vad universitetet gör och vad de bidrar med minskar möjligheterna till långsiktig hållbarhet.

Utifrån det resonemanget, och V&A:s undersökning, kan man litet tillspetsat säga lärosätena, som det är nu, kommunicerar mycket väl om det som allmänheten redan har en förståelse för, men ganska dåligt om det

som folk behöver upplysas om. Kanske att det åligger lärosätena att synliggöra och förklara vad humaniora är och vilken betydelse den har? Givetvis faller det arbetet i grunden tillbaka på humanisterna själva, som måste ta ett större ansvar för att inte endast bedriva samverkan, utan också berätta om den.

DE VIKTIGASTE RESULTATEN

- Humanister bedriver mycket samverkan och lärosätena har väl utvecklade strategier för det, men när samverkan ska kommuniceras osynliggörs humanistisk samverkan.
- Lärosätena ger en bild av att humanister inte bedriver särskilt mycket samverkan.
- Sättet att inte tala om humanistisk samverkan kan bidra till att reproducera en allmän okunskap om vad humaniora är, vilket i sin tur kan försvåra arbetet med att lösa samhällets utmaningar.

3. FRAMÅTBlickar och rekommendationer

Avslutningsvis ger vi tre övergripande rekommendationer till berörda parter utifrån undersökningen, samt ett antal förslag för ett fortsatt arbete.

DET BEHÖVS ETT BREDDAT SAMVERKANSBEGREPP

Den första rekommendationen är att lärosätena reviderar sitt sätt att kommunicera samverkan på externa hemsidor. För att mer tydligt omfatta humanistisk samverkan, måste lärosätena bredda begreppet, tydliggöra bredden på den samverkan som görs, och inkludera olika avnämare i möjliga samarbeten. Det är också den vilja som framkommer i lärosätenas egen organisations, SUHF, rapport om samverkan. Ett sätt att tydliggöra samverkansuppdraget är att kategorisera det annorlunda och diskutera och exemplifiera kategorierna ungefär likvärdigt. En sådan kategorisering gjordes av Högskoleverket 2004, som delade in samverkan i tre delar: för demokratiutveckling, för kunskapsutveckling och tillväxt samt för bättre utbildning.⁵²

”Demokratiutveckling” är ett vagt begrepp. Det kan dock fyllas med innehåll utifrån de samverkansprojekt som äger rum på lärosätena. För att ta ett exempel skulle en sådan kategorisering möjliggöra för Södertörns högskola att redogöra för vilken samverkan den bedriver i relation till en av sina grundläggande profiler, Medborgerlig bildning, som nu saknas i högskolans kommunikation om samverkan. Det är också rimligt att anta att delar av Malmö universitets begrepp idéburen sektor hamnar

inom kategorin demokratiutveckling. Det borde vara möjligt att på ett mer konkret och aktivt sätt lyfta fram samverkan inom detta fält.

DET BEHÖVS EN SAMLAD OCH ENHETLIG TERMINOLOGI KRING SAMVERKAN

En tentativ slutsats av rapporten är att ett bredare samverkansbegrepp just nu saknar en mer sammanhållen terminologi eller nomenklatur på det sätt som den smalare tillväxtorienterade diskursen. Det verkar råda en viss samstämmighet om vad centrala begrepp som tillämpbarhet, tillväxt, konkurrenskraft och innovation betyder inom ramen för denna diskurs. De undersökta lärosätena använder också ungefär samma terminologi när de rör sig inom denna.

När de istället ska diskutera samverkan som en bredare företeelse blir bilden mer spretig. Södertörn lyfter fram det ”omgivande samhället”, Malmö tar upp den idéburna sektorn och Örebro betonar sociala innovationer. Det är framför allt inom dessa fält som humanistisk samverkan äger rum. Eftersom kunskapsnivån generellt i samhället är låg vad gäller humaniora, är det olyckligt att lärosätena inte har lyckats samla sig kring en enhetlig terminologi för samverkan av detta slag. Det är också viktigt att personer verksamma inom humaniora också känner att de kan och vill anamma begreppet.

Förhoppningsvis kan detta åtgärdas inom ramen för SamSyn, ett av de 17 pågående Vinnovaprojekten, som syftar till att synliggöra samverkan genom att etablera begrepp för högskolesektorns samverkan. Det är viktigt för humaniora hur begreppet definieras. Det bör finnas någon form av just samsyn vilka typer av aktiviteter som innefattas i begreppet och vilka typer av samverkanspartner som inkluderas i

begreppet för att inte grupper av forskare och vissa forskningsfrågor ska exkluderas.

DET BEHÖVS FINANSIERING FÖR ATT SAMVERKA, INTE OM ATT SAMVERKA

Det är viktigt att poängtera att forskare inom humaniora redan samverkar, dvs. interagerar med omgivande samhället på olika sätt. Även om kopplingarna till det omgivande samhället ser annorlunda ut inom humanioraämnena är de varken färre eller obetydliga. Givetvis är ännu den tredje uppgiften viktig för humanister trots att den formellt har avvecklats, på samma sätt som den borde vara viktig för alla andra vetenskapsområden. Men många humanister bedriver mer ömsesidiga samarbeten i linje med samverkansbegreppet. Det är viktigt att humanister hittar vägar att även kunna bedriva samverkan av detta slag. Ofta rör denna samverkan frågor relaterade till samhällslig hållbarhet. Det är inte minst av den anledningen lika viktigt i ett samhälleligt perspektiv att lärosätena berättar om denna faktiska samverkan.

Detta leder över till en fråga som hittills endast nämnts i förbifarten i rapporten: finansieringen av samverkan. SUHF:s utredning tog upp att finansieringen av forskningssamverkan bör stärkas genom ett ökat basanslag. Även Malmö universitets rapport föreslog tillförsel av medel på olika sätt, bland annat för att underlätta den initiala fasen av samverkansprojekt. Som det är nu finns inga metoder eller kriterier för att värdera samverkan som en del av forskningen, alltså som något som är en finansierad verksamhet.

Metoder och kriterier för att värdera och mäta samverkan tas fram inom flera av de många Vinnovaprojekten. Detta är säkert bra och nödvändigt, men stämmer till eftertanke. Medan Vinnova finansierar hela 17 projekt som syftar till att stärka samverkanskapaciteten vid svenska lärosäten, är det mycket svårt, åtminstone inom humaniora, att uppbära medel för att faktiskt bedriva samverkan. Den något ironiska slutsatsen måste dras, att det i Sverige, åtminstone just nu, är mycket lättare att få pengar för att forska *om samverkan*, än vad det är att få pengar för *att samverka*.

” Det är viktigt att poängtera att forskare inom humaniora redan samverkar, dvs. interagerar med omgivande samhället på olika sätt. Även om kopplingarna till det omgivande samhället ser annorlunda ut inom humanioraämnena är de varken färre eller obetydliga.

4. NÅGRA KONKRETA PUNKTER FÖR DET FORTSATTA ARBETET

- Samverkansbegreppet måste breddas och tydliggöras. Det saknas en enhetlig terminologi för humanistisk och samhällsvetenskaplig samverkan med det omgivande samhället. Ett förslag är att arbeta för att kategorisera samverkan: samverkan för demokratiutveckling, för kunskapsutveckling och tillväxt samt för bättre utbildning. Begreppet måste också breddas på så sätt att det tydligare inkluderar olika typer av avnämare och olika typer av samarbeten.
- Satsa på kompetensutveckling. Humanister behöver bli bättre på att diskutera vad samverkan är, så att fler kan hitta sätt att samverka med det omgivande samhället. För att detta ska ske måste humanister hitta nya former av nätverkande, utrymme för nytänkande och experimentering. För det behövs en satsning på kompetensutveckling på lärosätena. Ett förslag är att göra som Malmö universitet och ge kurser i samverkan för forskare och lärare.
- Finansiera samverkan. Lärosäten och finansörer måste hitta produktiva sätt att finansiera samverkan inom olika ämnesområden. Samverkan kräver tid och utvecklingsarbete, inom humaniora liksom inom andra vetenskapsområden, och detta arbete bör inte bara synliggöras utan även finansieras på adekvata sätt. Ett förslag har kommit från SUHF, att finansiering av samverkan bör stärkas genom ökat basanslag, inte genom särskilda satsningar.
- Öka kunskapsspridningen om humaniora. Det finns en risk att lärosäten, istället för att visa på nödvändigheten av alla vetenskapsområden för att klara samhällsutmaningarna, faller in i en allmän samhällelig diskurs som åsidosätter humaniora på grund av okunskap, att berätta för folk om det de redan vet. Om inte lärosätena själva kan framhålla behovet av humaniora, vilka ska då göra det?
- Lyft fram humanistisk tvärvetenskaplig forskning. Humanistisk forskning måste också tydligare inkluderas i tvärvetenskapliga projekt där samverkan finns med. För att detta ska ske krävs fler och mer kreativa möten mellan forskare på lokal nivå, på nationell nivå och internationellt. Det måste finnas utrymme för förutsättningslösa, kreativa möten mellan forskare, samt mellan forskare och samarbetspartners. Sådana kontaktytor kan möjliggöra mer organiserade, produktiva forskningsprojekt.
- Kommunicera humanistisk samverkan. En central del för att de ovanstående punkterna ska kunna genomföras är att lärosätena reviderar sitt sätt att kommunicera samverkan på externa hemsidor så att fler av samhällets utmaningar tas upp. För att mer tydligt omfatta humanistisk samverkan, måste lärosätena bredda begreppet som föreslagits ovan, tydliggöra bredden på den samverkan som görs, och inkludera olika avnämare i möjliga samarbeten.

NOTER

- 1 Lag (1996:1392) om ändring i högskolelagen. S%C3%B6dert%C3%B6rns%20h%C3%B6gskolas%20%C3%A5rsredovisning%202018.pdf
- 2 Högskolan samverkar. Rapport 2004:38R, Högskoleverket 2004, s 7. <https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e296c/1487841895309/0438R.pdf>.
- 3 Regeringens proposition 2016/17:50, "Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft", s 22.
- 4 Regeringens proposition 2016/17:50: innovationsmiljöer s 26, landvinningar s 21. Innovationsområden s 27, humaniora och samhällsvetenskap s 26.
- 5 Regeringens forskningsproposition, s 26.
- 6 Se t.ex. Berg, Martin, Vaike, Fors & Willim, Robert, Samverkansformer: Nya vägar för humaniora och samhällsvetenskap, Lund: Studentlitteratur, 2018, med referenser.
- 7 Lärosätenas samverkan med det omgivande samhället. Utgångspunkter och principer, Stockholm: SUHF, 2018, s 5.
- 8 Ibid., s 8.
- 9 Ibid., s 11.
- 10 Ibid., s 12.
- 11 En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan. Betänkande av Styr- och resursutredningen (Strut), SoU 2019:6, s 284.
- 12 Ibid, citat s 286, 287, 288 respektive 289.
- 13 <https://www.rj.se/Utlysningar/2018/flexit-anstallningar-2018/>.
- 14 Henrietta Huzell, Flexitprojektet. En uppföljningsrapport, 2013, s 3. Projektformen har funnits sedan 2009.
- 15 Södertörns högskola, Årsredovisning 2017, [http://www.sh.se/p3/ext/res.nst/vRes/om_sodertorn_1314015032609_arsredovisning_2017_pdf/\\$File/Arsredovisning_2017.pdf](http://www.sh.se/p3/ext/res.nst/vRes/om_sodertorn_1314015032609_arsredovisning_2017_pdf/$File/Arsredovisning_2017.pdf).
- 16 Södertörns högskola, Årsredovisning 2018, <https://www.sh.se/download/18.166aa05167c62dff5dc-c4dd/1551091597119/Beslutad%20190219%20-%20>
- 17 Södertörns högskola, Årsredovisning 2018, s 28.
- 18 <https://www.sh.se/nyheter/forskning/2019-01-24-fran-soder-till-oster-langs-en-digital-sidenvag> respektive <https://www.sh.se/nyheter/forskning/2018-11-12-fran-ide-till-innovation---sodertorn-forskare-bygger-innovationscenter-i-rwanda>. Sökningen gjordes 190421.
- 19 <https://www.sh.se/samverka--mot-sodertorn/samverka-med-oss>, sökning 190421.
- 20 <https://www.sh.se/samverka--mot-sodertorn/samverka-med-oss/sh-innovation>, sökning 190421.
- 21 <http://unilink.se/vinnovas-k3-projekt>
- 22 Johan Schnürer & Anna-Karin Andershed, "Örebro universitet bygger för framtiden: Med kunskap utmanar vi de destruktiva krafterna", Nerikes allehanda, 2018-01-30.
- 23 Örebro universitets vision och strategiska mål 2018–2022.
- 24 "Vision 2016" respektive "Örebro universitets mål och strategier", Örebro universitet magasin, 2011:2, s 21.
- 25 Ingången är <https://www.oru.se/samverkan/>
- 26 <https://www.oru.se/samverkan/naringsliv/forskning--och-utvecklingssamarbete/>. Senast besökt 190424.
- 27 <https://www.oru.se/samverkan/uppdrag-ab/>, respektive <https://www.oru.se/samverkan/enterprise-ab/>. Senast besökta 190424.
- 28 <https://www.oru.se/samverkan/enterprise-ab/>. Senast besökt 190424.
- 29 <https://www.oru.se/samverkan/civila-samhallet/sociala-innovationer/>. Senast besökt 190424.
- 30 <http://www.so-in.se/>. Senast besökt 190424.
- 31 "Rapport om Samverkan. HumUS [institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap], Örebro universitet", internt arbetsdokument 2016, s 3, 35.

- 32 Örebro universitet. Årsredovisning 2018, Örebro: Örebro universitet, 2018, s 3.
- 33 Örebro universitet. Årsredovisning 2018, Örebro: Örebro universitet, 2018, s 36.
- 34 Schnürer & Andershed, "Örebro universitet bygger för framtiden".
- 35 Örebro universitet. Årsredovisning 2018, Örebro: Örebro universitet, 2018, s 9.
- 36 Se vidare <http://unilink.se/vinnovas-k3-projekt>.
- 37 "Rapport om Samverkan", internt arbetsmaterial, HumUS, Örebro universitet, s 6.
- 38 "Rapport om Samverkan", internt arbetsmaterial, HumUS, Örebro universitet, s 3.
- 39 Malmö universitet. Strategi 2022, s 4, resp. 5 (<https://www.mah.se/upload/Malm%C3%B6%20universitet%20Strategi%202022%20-%20SLUTVERSION%20Utskrifts-%20och%20mobilv%C3%A4nlig.pdf>).
- 40 Ibid., s 10.
- 41 "Idéprogram Nätverket – Idéburen sektor Skåne", s 2.
- 42 Årsredovisning Malmö universitet. Utbildning. Forskning. Samverkan. Ekonomi 2018, s 53, citat s 56.
- 43 Ibid., s 17.
- 44 Årsredovisning Malmö universitet. Utbildning. Forskning. Samverkan. Ekonomi 2018, s 55.
- 45 <https://mau.se/samverkan/samarbeta-med-studenter/> Sökningen gjordes 190528.
- 46 <https://mau.se/samverkan/samarbeta-med-forskare/> Sökningen gjordes 190528.
- 47 <https://mau.se/samverkan/innovation-och-nyttiggorande/> Sökningen gjordes 190528.
- 48 Sandra Jönsson, Pål Brunnström & Daniel Gustavsson, Samverkan inom forskning: Malmö universitets arbete för att understödja, följa upp och utveckla forsknings-samverkan, s 9; http://muep.mau.se/bitstream/handle/2043/24028/Rapport_MUSamverkan2.pdf?sequence=2&isAllowed=y.
- 49 Ibid., s 10.
- 50 Ibid.
- 51 Vad påverkar förtroende för forskning? Fokusgrupper med allmänheten, Vetenskap & allmänhet, VA-rapport 18:5, 2018; se även "Bilderna av vetenskap måste bli mer än provrör och labbrockar", Tidningen Curie, 2019-04-08.
- 52 Högskolan samverkar. Rapport 2004:38R, Högskoleverket 2004. <https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e296c/1487841895309/0438R.pdf>.

humtank.se

Hemsida: humtank.se · E-post: info@humtank.se · Twitter: [@HumtankSverige](https://twitter.com/HumtankSverige) · Facebook: facebook.com/humtank

2019